

Pojęcia kluczowe:

proces cywilny, postępowanie dowodowe, sąd polubowny, pomoc prawna, transgraniczne postępowanie dowodowe

M Mediacja i arbitraż

Berenika Kaczmarek-Templin

POMOC SĄDU POWSZECHNEGO W POSTĘPOWANIU DOWODOWYM SĄDU POLUBOWNEGO A ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2020/1783 W SPRAWIE WSPÓŁPRACY MIĘDZY SĄDAMI PAŃSTW CZŁONKOWSKICH PRZY PRZEPROWADZANIU DOWODÓW W SPRAWACH CYWILNYCH LUB HANDLOWYCH

Współpraca sądów państwowych różnych państw członkowskich jest regulowana na poziomie unijnym. Jednym z aktów prawnych, które dotyczą tej materii, jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych¹. Wprawdzie nie ma ono bezpośredniego zastosowania do sądów polubownych, to jednak w niektórych przypadkach jego przepisy będą miały wpływ na postępowanie dowodowe, które będzie się toczyło przed sądem arbitrażowym. Wynika to z tego, że zgodnie z art. 2 pkt 1 rozporządzenia „sąd” oznacza jedynie sądy i inne organy w państwach członkowskich, o których informacja została przekazana Komisji, sprawujące funkcje sądowe, działające na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działające pod

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych z 25.11.2020 r. (Dz.Urz. UE L 405, s. 1).

kontrolą organu sądowego, które są właściwe zgodnie z prawem krajowym do przeprowadzania dowodów do celów postępowań sądowych w sprawach cywilnych lub handlowych. Sąd państwowy na wniosek sądu polubownego władny będzie dokonywać czynności dowodowe, w tym w odniesieniu do kwestii transgranicznych, kiedy to konieczne okaże się zwrócenie o pomoc prawną do sądu państwowego innego państwa członkowskiego, która może być udzielona właśnie w oparciu o regulacje zawarte w wyżej wskazanym rozporządzeniu.

STATUS SĄDÓW POLUBOWNYCH

Sądy polubowne są niekiedy traktowane jako alternatywa dla sądów powszechnych, gdyż na mocy umowy arbitrażowej sąd polubowny staje się właściwy do rozpoznania i rozstrzygnięcia sporu w zastępstwie sądu. Jednakże nie do końca jest to trafne ujęcie². Wynika to przede wszystkim z tego, że na kilku płaszczyznach dochodzi do pewnych ich związków. Jak wskazuje A. Torbus, dopuszczalność powołania w drodze umowy sądu arbitrażowego nie wyjaśnia statusu sądów polubownych w relacji do sądownictwa państwowego³.

Dodatkowo problematyka ta się komplikuje wobec braku jednoznacznego rozstrzygnięcia charakteru umowy o arbitraż (zapis na sąd polubowny), to jest wobec istnienia teorii przemawiających za uznaniem umowy za czynność materialnoprawną oraz teorii zakładającej, że umowa ma raczej naturę procesową⁴.

² O relacjach pomiędzy sądami polubownymi a powszechnymi zob. Ł. Błaszczak, *Sąd polubowny a sąd powszechny – określenie wzajemnych relacji w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) *Ius et Administratio. Zeszyt specjalny*, Rzeszów 2006, s. 16; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, „Przeгляд Sądowy” 2007/3, s. 5; D. Kała, *O relacjach między sądownictwem państwowym a polubownym w znaczeniu szerokim*, „Radca Prawny” 2012/2 (dodatek naukowy), s. 6–10.

³ A. Torbus, *Sądownictwo polubowne w systemie postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008/2, s. 38; zob. także M. Orecki, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe wobec zasady nieingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego i jego skład*, Warszawa 2019.

⁴ Zob. A. Wiśniewski, *Charakter prawny instytucji arbitrażu w świetle nowelizacji polskiego prawa arbitrażowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008/2, s. 53; P. Wrześniewski, *Charakter zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2011; A. Budniak-Rogala, *Charakter zapisu na sąd polubowny*, Wrocław 2015, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/64668/PDF/Charakter_prawny_zapisu_na_sad_polubowny.pdf (dostęp 17.08.2022 r.); M. Hałgas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, „Przeгляд Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007/2; W. Iwański, *Materialna czy procesowa? – podsumowanie aktualnego stanu dyskusji dotyczącej charakteru prawnego umowy o arbitraż* (w:) *Współczesne tendencje w prawie arbitrażowym – materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej (Uniwersytet Jagielloński, 3 kwietnia 2007 r.)*, „Monitor Prawniczy” 2009/1 – dodatek; M. Jochemczak, *Kilka uwag na temat zagadnień kolizyjnych umowy o arbitraż*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2009/4, s. 52–58.

SĄD POLUBOWNY WOBEC SĄDU POWSZECHNEGO

Jedną z podstawowych kwestii, która budzi wątpliwości, jest zagadnienie związane z umiejscowieniem sądownictwa polubownego wobec sądownictwa powszechnego.

W odniesieniu do charakteru arbitrażu można wyróżnić następujące koncepcje – materialnoprawna (kontraktowa), teoria jurysdykcyjna (procesowa), mieszana (hybrydowa), autonomiczna (w tym absolutna i relatywna)⁵. Koncepcja materialnoprawna uznawała umowę o arbitraż za akt realizacji swobody umów przysługującej stronom w obszarze prawa materialnego, ze wszystkimi tego skutkami ograniczającymi znaczenie i przydatność praktyczną takiej umowy. Wyrok sądu arbitrażowego miałby być weryfikowany przez właściwy sąd państwowy co najmniej pod względem zgodności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa. Zakładano, że zamiar przewidujący rezygnację z pomocy sądownictwa państwowego przestaje obowiązywać, gdy jedna ze stron nie zgadza się z wyrokiem. Wobec zakwestionowania wyroku arbitrażowego sąd państwowy merytorycznie miałby rozpoznawać sprawę i wydawać wyrok, uwzględniając wcześniejsze rozstrzygnięcie sporu przez arbitrów o tyle, o ile brałby pod uwagę umowę (ewentualnie ugodę pozaprosesową) stron o tej samej treści. Tej koncepcji próżno szukać we współczesnej doktrynie i współczesnych ustawodawstwach, zarówno polskich, jak i innych państw europejskich. Koncepcja jurysdykcyjna koncentruje się na skutkach procesowych, jakie wywołuje umowa o arbitraż w ramach regulacji procesu cywilnego danego państwa (na terenie którego ma być prowadzone postępowanie). W szczególności uwzględnia się możliwości uchylecia się strony pozwanej od rozstrzygnięcia sporu przez sąd państwowy przez podniesienie zarzutu związania stron umową o arbitraż, zapewnienia wsparcia ze strony sądów państwowych przy prowadzeniu postępowania arbitrażowego oraz nadania mocy prawnie wiążącego rozstrzygnięcia wyrokowi arbitrażowemu (po jego uprzednim zbadaniu przez sąd). Teoria jurysdykcyjna nie akceptuje istnienia arbitrażu niezwiązanego z prawem określonego państwa i nie daje możliwości wyjaśnienia skutków prawnych umowy o arbitraż w sytuacji, gdy strony zakończą spór bez pomocy władzy sądowniczej, tj. przeprowadzą postępowanie arbitrażowe i zrealizują wyrok. Nie pozwoli również ustalić, w jaki sposób może dojść do zaaprobowania skuteczności zagranicznego wyroku arbitrażowego w państwie wykonania, przed nadaniem mu sankcji prawnej przez władzę kraju pochodzenia. „Słabą” stroną tej koncepcji jest także przyjęcie, że arbitrzy jako „naśladowcy” sędziów będą zobowiązani do stosowania prawa, a sąd państwowy będzie uprawniony do zbadania prawidłowego stosowania obowiązującego prawa przez arbitrów (co jest równoznaczne z merytorycznym badaniem zasadności wyroku arbitrażowego). Teoria mieszana to szereg podobnych teorii, których wspólnym elementem jest konieczność połączenia cech materialno-

⁵ Zob. A. Wiśniewski, *Charakter...*, s. 53.

prawnych oraz procesowych, co ma służyć wyjaśnieniu natury arbitrażu. Teorię mieszaną można przedstawić jako postulat połączenia elementów procesowych i materialnoprawnych umowy o arbitraż, których celem jest wyjaśnienie wszystkich skutków wywołanych tą umową i jej wykonaniem. Teoria autonomiczna wywodzi się z ogólnej autonomii podmiotów prawa cywilnego (prywatnego). Swoboda korzystania z arbitrażu może być właśnie postrzegana jako przejaw tej autonomii. Pierwotnie koncepcja ta odnosiła się do międzynarodowego arbitrażu, związanego zwłaszcza z prawem kupieckim. Autonomia absolutna możliwa była do przyjęcia jedynie w przypadku arbitrażu międzynarodowego w odniesieniu do handlu międzynarodowego. Uczestnicy takiego obrotu, zwykle zrzeszający się w określonych stowarzyszeniach, zobowiązują się do przestrzegania reguł regulujących dany obszar transakcyjny, w tym reguł odnoszących się do rozstrzygnięcia sporów związanych z realizacją transakcji. Rozstrzygnięcie ewentualnego sporu zgodnie z klauzulą arbitrażową kontraktu powierza się określonemu sądowi polubownemu. Wyroki sądu wykonywane są dobrowolnie, gdyż odmowa wykonania prowadziłaby do pozbawienia przedsiębiorcy członkostwa. Byłby to modelowy przypadek, kiedy arbitraż w handlu międzynarodowym byłby całkowicie niezależny od państwowych instytucji, a tym samym byłby całkowicie autonomiczny. Współcześnie koncepcja autonomiczna została zweryfikowana i aktualnie odnosi się także do arbitrażu krajowego. Nastąpiło odejście od teorii samowystarczalności, a podstawy arbitrażu wynikają z założenia, że wola stron wyrażona w umowie o arbitraż odwołuje się do spójnej i uniwersalnej instytucji prawnej, która funkcjonuje w obszarze wolności jednostki, należącej do kręgu jej niezwykłych praw. Uczestnicy obrotu mają prawo do oczekiwania, że prawo krajowe zapewni warunki funkcjonowania arbitrażu jako sposobu na rozstrzygnięcia sporów⁶.

Jak wskazuje A. Torbus, obecnie dominuje kompromisowe stanowisko, zgodnie z którym sąd arbitrażowy realizuje funkcję jurysdykcyjno-procesową, co pozwala na przyjęcie, że wyrok arbitrażowy zapewnia ochronę prawną równorzędną do wyroku sądu państwowego, a postępowanie przed sądem arbitrażowym nie jest wyłącznie prywatnym, podrzędnym rodzajem postępowania, ale jest jednocześnie równoważne z postępowaniem przed sądem państwowym oraz jest z nim zintegrowane⁷.

POMOC PRAWNA SĄDU POWSZECHNEGO

Widoczna ingerencja sądu powszechnego w sądownictwo arbitrażowe przejawia się przede wszystkim w pomocy prawnej tego pierwszego w zakresie postępowania dowodowego oraz w możliwości uchylenia wyroku sądu arbitrażowego przez sąd powszechny na skutek wniesienia skargi o uchylenie wyro-

⁶ A. Wiśniewski, *Charakter...*, s. 53.

⁷ A. Torbus, *Sądownictwo polubowne w systemie postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008/2, s. 37.

ku, o jakiej mowa w art. 1195–1211 Kodeksu postępowania cywilnego⁸, a także w uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności wyroków sądu arbitrażowego lub ugód przed nim zawartych⁹. Ze względu na ograniczone ramy niniejszej pracy przedmiotem dalszej analizy będą jedynie zagadnienia związane z pomocą w zakresie przeprowadzania dowodów.

Zgodnie z przepisem art. 1192 k.p.c. sąd polubowny może zwrócić się o przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać, do sądu rejonowego, w którego okręgu dowód lub czynność powinna być przeprowadzona. W postępowaniu dowodowym przed sądem rejonowym mogą wziąć udział strony i arbitrzy z prawem zadawania pytań. Regulacja ta jest także wiążąca, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone.

Przepis art. 1192 k.p.c. wprowadza odstępstwo od zasady bezpośredniości postępowania arbitrażowego, zgodnie z którą dokonanie wszelkich czynności procesowych powinno następować przed sądem polubownym prowadzącym postępowanie.

Sąd państwowy, wykonując czynności na wniosek sądu polubownego, występuje jako organ wspomagający postępowanie arbitrażowe¹⁰. Przedmiotem dyskusji prawnych pozostaje kwestia ujmowania pomocy udzielanej przez sąd państwowy jako pomoc stronom postępowania arbitrażowego¹¹ bądź jako wsparcie sądu polubownego. Zaangażowanie sądu państwowego powinno być traktowane jako akt subsydiarny i wyjątkowy, ze względu na to, że co do zasady wszystkich czynności w ramach postępowania arbitrażowego, w tym postępowania dowodowego, sąd polubowny powinien dokonywać samodzielnie¹².

W celu ustalenia zakresu kompetencji sądu polubownego przy wspieraniu sądu polubownego kluczowe jest zdefiniowanie „czynności, której sąd polubowny nie może wykonać”. Przesłanka ta odnosi się nie tylko do „innej czynności”, ale również do przeprowadzenia dowodu¹³.

Przykładem czynności, która nie wiąże się z przeprowadzaniem dowodów, a o której dokonanie może zwrócić się do sądu państwowego sąd polubowny, jest wniosek o to, by sąd ten w trybie pomocy prawnej wystąpił o dokonanie doręczenia za granicę¹⁴ w oparciu o rozporządzenie Parlamentu Europejskiego

⁸ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1967 ze zm.), dalej k.p.c.

⁹ Ł. Błaszczak, *Nadzór sądu powszechnego nad działalnością sądu polubownego (cz. II)*, „Prawo Spółek” 2006/4, s. 32–40.

¹⁰ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 58–60.

¹¹ Koncepcja raczej obecna w zagranicznych doktrynach.

¹² K. Weitz, *Przesłanki i zakres pomocy sądu państwowego dla sądu polubownego w postępowaniu dowodowym (art. 1192 k.p.c.)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/2, s. 109.

¹³ M. Łaszczuk, J. Szpara, *Uwagi o zakresie pomocy udzielanej sądowi polubownemu przez sąd państwowy na podstawie art. 1192 k.p.c.*, „Palestra” 2008/9–10, s. 30.

¹⁴ K. Weitz, *Przesłanki...*, s. 108 (przypisy), Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 243–245.

i Rady (UE) 2020/1784 dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych¹⁵.

„Czynność, której sąd polubowny nie może wykonać” należy rozumieć jako czynność, której dokonanie przez sąd powszechny jest wyłączone przez przepisy prawa lub gdy nie ma wprowadzie takiego wyraźnego wyłączenia, ale czynność jest tego rodzaju, że wobec braku uregulowania ustawowego może być ona dokonana jedynie przez organ władzy publicznej. Do takich czynności zalicza się także czynności, które w oparciu o przepisy prawa mogą być dokonane wyłącznie przez sąd państwowy lub inny organ władzy publicznej (np. czynności wymagające stosowania środków przymusu lub odebranie przyrzeczenia od świadka¹⁶). Powyższe oznacza, że przepis dotyczy czynności, które z przyczyn natury prawnej nie mogą być dokonane przez sąd polubowny. Przedmiotem rozważań doktryny była także kwestia dopuszczalności wystąpienia do sądu państwowego o dokonanie czynności, którą formalnie sąd arbitrażowy mógłby dokonać, ale względy celowościowe uzasadniałyby zaangażowanie sądu powszechnego, na przykład gdyby wynikało to z trudności praktycznych lub wiązałyby się z nadmiernymi kosztami. W doktrynie prezentowane są poglądy zarówno akceptujące powyższe stanowisko¹⁷, jak i negujące taką możliwość¹⁸. Ta druga opcja zdaje się być uzasadniona, gdyż w razie niedogodności związanych z przeprowadzeniem dowodu sąd arbitrażowy może do jego przeprowadzenia wyznaczyć ze swojego składu arbitra¹⁹. Pogląd ten można uzasadnić także subsydiarnym charakterem czynności sądu państwowego względem sądownictwa polubownego.

Polski sąd państwowy, który wykonuje czynności pomocnicze w ramach pomocy sądowi arbitrażowemu, zobowiązany jest stosować przepisy Kodeksu

¹⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z 25.11.2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz.Urz. UE L 405, s. 40).

¹⁶ Choć ta ostatnia czynność jest różnie ujmowana w doktrynie. Za możliwością odbierania przyrzeczenia opowiada się m.in. M. Łaszczuk, *O dopuszczalności odbierania przyrzeczenia od świadków przez sąd polubowny (w:) Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, Warszawa 2008, s. 69; T. Erciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 317. Przeciwny pogląd prezentują R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, art. 1154–1217 k.p.c.)*, Warszawa 2006, komentarz do art. 1191, nb 6, s. 225; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne...*, s. 168; A. Zieliński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2008, komentarz do art. 1191, nb 2, s. 1671.

¹⁷ R. Morek, *Mediacja...*, komentarz do art. 1192, nb 3, s. 227–228; M. Łaszczuk, J. Szpara, *Uwagi...*, s. 30; M.P. Wójcik (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2008, komentarz do art. 1192, uw. 2, s. 1618; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, Legalis/el., komentarz do art. 1192 k.p.c., nb 1 i 2.

¹⁸ K. Weitz, *Przesłanki...*, s. 112; T. Erciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, red. T. Erciński, Warszawa 2017, LEX/el., komentarz do art. 1192 k.p.c., nb 2.

¹⁹ T. Strumiłło (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, Legalis/el., t. 2, komentarz do art. 1192 k.p.c., nb 2.

postępowania cywilnego²⁰, a podstawą jego działań nie mogą być przepisy regulujące dane postępowanie arbitrażowe²¹.

PRZEPROWADZENIE DOWODU

Sąd państwowy może przeprowadzić określony dowód (przesłuchać świadka lub stronę, przeprowadzić dowód z dokumentu albo opinii biegłego albo dokonać oględzin) albo dokonać innej czynności, która będzie niezbędna dla przebiegu postępowania dowodowego przed sądem polubownym, ale jej istotą nie będzie przeprowadzenie dowodu. Taką inną czynnością może być wystąpienie do właściwego sądu lub innego organu państwa obcego z wnioskiem rekwizycyjnym w celu przeprowadzenia dowodu za granicą, gdyż bezpośredni wniosek sądu arbitrażowego do państwowego sądu zagranicznego będzie nieskuteczny²².

W. Sadowski wskazuje, że pojawiły się jednak nieliczne przypadki zastosowania przepisów konwencji haskiej z 18.03.1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych i handlowych²³ na potrzeby postępowania arbitrażowego w zakresie zwrócenia się przez sąd arbitrażowy bezpośrednio do zagranicznego sądu powszechnego z wnioskiem rekwizycyjnym²⁴.

Aktualnie dominujący jest pogląd, że krajowy sąd polubowny może wystąpić do sądu rejonowego o wykonanie czynności polegającej na sporządzeniu wniosku do sądu zagranicznego o udzielenie pomocy sądowej przez przeprowadzenie dowodu za granicą przez sąd wezwany w trybie przepisów o transgranicznym postępowaniu cywilnym²⁵. Analizie poddać należałoby także przepisy ewentualnej umowy międzynarodowej oraz przepisy właściwe dla sądu

²⁰ Mimo że niekiedy przepisy postępowania dowodowego przed sądem arbitrażowym mogą być odformalizowane i przewidywać odmienności w zakresie samego przebiegu postępowania dowodowego. O różnicach zob. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Przyczynek do rozważań na temat odrębności postępowania dowodowego w sprawach rozstrzyganych przez sądy polubowne*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1. Autorka wskazywała np. możliwość przeprowadzania dowodu z zeznań świadka w formie pisemnej, co jednak aktualnie zostało wdrożone do polskich przepisów procedury cywilnej.

²¹ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 321; M. Łaszczuk, J. Szpara, *Uwagi...*, s. 31; K. Weitz, *Przesłanki...*, s. 113.

²² K. Weitz, *Przesłanki...*, s. 115.

²³ Konwencja haska z 18.03.1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. z 2000 r. nr 50 poz. 582).

²⁴ W. Sadowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Warszawa 2022, Legalis/el., uwagi do art. 1192 k.p.c. i cyt. przez niego P. Pietkiewicz, *Postępowanie przed sądem polubownym. Poszukiwanie dokumentów u strony postępowania oraz u osoby trzeciej* (w:) *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej*, red. J. Okolski, Warszawa 2010, s. 275; K. Rokita, *Uzyskanie dokumentów od strony przeciwnej i osoby trzeciej w międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2014/2, s. 100.

²⁵ T. Strumillo (w:) *System postępowania cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021, s. 1052; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne...*, s. 242; M. Łaszczuk, R. Morek (w:) *Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz*, red. M. Łaszczuk, A. Szumański, Warszawa 2017, Legalis/el., uwagi do § 33 Regulaminu Sądu Arbitrażowego.

państwa obcego, w którym wniosek o przeprowadzenie dowodu miałyby być realizowany. Może się bowiem okazać, że właściwe przepisy państwa obcego będą przewidywały rozwiązanie zbliżone do art. 1192 § 2 k.p.c. i dadzą podstawę zarówno dla krajowego, jak i zagranicznego sądu polubownego do bezpośredniego zwracania się z wnioskiem o pomoc sądową.

W razie konieczności przeprowadzenia dowodu za granicą sąd polubowny może zwrócić się o pomoc do właściwego sądu państwowego. Sądem właściwym w rozumieniu art. 1158 § 1 k.p.c. jest sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny. Z art. 1192 § 2 k.p.c. wynika zobowiązanie polskiego sądu państwowego do przeprowadzenia dowodu na wezwanie sądu polubownego, gdy miejsce postępowania znajduje się poza Polską. W takim przypadku sąd polski może działać tylko w granicach własnych kompetencji i może przeprowadzić dowody wyłącznie zgodnie z przepisami części pierwszej Kodeksu.

Przedmiotem rozważań doktryny było także zagadnienie weryfikacji zapisu na sąd polubowny przed dokonaniem czynności przez sąd państwowy. Uznaje się, że nie ma podstaw, by do wniosku sądu polubownego o przeprowadzenie czynności przez sąd państwowy załączać umowę o arbitraż ani nie ma podstaw do żądania takiego dokumentu przez sąd państwowy²⁶. Dla sądu państwowego powinno być wystarczające to, że sąd polubowny pozytywnie zweryfikował swoją właściwość i prowadzi postępowanie. W piśmiennictwie widoczne jest jednak stanowisko odmienne²⁷.

Sąd polubowny nie ma obowiązku zwracania się do sądu powszechnego o przeprowadzenie dowodu w trybie pomocy sądowej. Przepis art. 1192 k.p.c. daje mu jedynie uprawnienie do skorzystania z możliwości wsparcia przez sąd powszechny. Nieskorzystanie z niego nie może być postrzegane jako uchybienie kwalifikujące się jako pozbawienie strony możliwości obrony jej praw²⁸.

Sąd powszechny, do którego zwrócił się sąd arbitrażowy, nie może odmówić pomocy sądowi polubownemu²⁹.

Sąd państwowy realizuje wniosek w granicach swojej właściwości i zgodnie z kodeksowymi przepisami dotyczącymi przeprowadzenia dowodów, w tym może uznać wniosek za niedopuszczalny. Ewentualna odmowa dokonania czynności wnioskowanej przez sąd polubowny nie podlega zaskarżeniu³⁰.

PRZEPROWADZENIE DOWODU ZA GRANICĄ

Polski sąd państwowy zobowiązany jest także do przeprowadzenia dowodu na wezwanie sądu polubownego, gdy miejsce postępowania znajduje się poza

²⁶ T. Strumiłło (w:) Ł. Błaszczak, *Dowody...*, s. 1052.

²⁷ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 321.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 5.06.2017 r. (I ACa 518/16), Legalis nr 1733055.

²⁹ T. Strumiłło (w:) Ł. Błaszczak, *Dowody...*, s. 1052.

³⁰ T. Ereciński (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1192 k.p.c., nb 1.

Polską. W takiej sytuacji sąd polski może działać tylko w granicach własnych kompetencji i przeprowadzić dowody wyłącznie zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego.

Wniosek do sądu powszechnego może złożyć wyłącznie sąd polubowny, a nie strona, której dotyczy postępowanie.

W razie konieczności przeprowadzenia dowodu na terenie państwa członkowskiego Unii Europejskiej sąd państwowy, do którego o pomoc zwrócił się sąd polubowny, będzie zobowiązany do działania w oparciu o przepisy wspólnotowe.

Rozporządzenie 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych, podobnie jak poprzednio obowiązujące rozporządzenie 1206/2001³¹, jest stosowane w przypadku, kiedy sąd państwa członkowskiego, zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego, występuje z wnioskiem o: przeprowadzenie dowodu do właściwego sądu innego państwa członkowskiego lub przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim. Warto zwrócić uwagę na okoliczność, że rozporządzenie daje sądowi wzywającemu możliwość samodzielnego przeprowadzenia dowodu, jednakże ze wsparciem sądu wezwanego. Takie rozwiązanie niewątpliwie sprzyja realizacji zasady bezpośredniości.

WNIOSEK REKWIZYCYJNY

Z art. 1192 § 1 k.p.c. nie wynika, jakie są reguły postępowania sądu państwowego w przypadku wniosku rekwizycyjnego. Przyjmuje się, że wniosek sądu polubownego powinien być należycie uzasadniony. Natomiast w przypadku wniosków rekwizycyjnych składanych na podstawie rozporządzenia 2020/1783 składa się je przy użyciu formularzy, których wzory stanowią załącznik do rozporządzenia. Jeśli wniosek będzie dotyczył przeprowadzenia dowodu przez sąd wezwany, właściwy będzie formularz A, natomiast jeśli będzie chodziło o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu, to konieczne będzie zastosowanie formularza L.

Każdy wniosek musi zawierać następujące dane – sąd wzywający oraz, w stosownych przypadkach, sąd wezwany; imiona i nazwiska oraz adresy stron postępowania oraz ich przedstawicieli, jeżeli zostali ustanowieni; rodzaj i przedmiot sprawy oraz zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego; opis wnioskowanego dowodu, który ma zostać przeprowadzony; w przypadku wniosku o przesłuchanie osoby – imię i nazwisko oraz adres osoby, która ma zostać przesłuchana, pytania, które mają zostać zadane osobie, która ma zostać przesłuchana, lub fakty, na okoliczność których ma ona zostać przesłuchana, w stosownych

³¹ Rozporządzenie 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych, podobnie jak poprzednio obowiązujące rozporządzenie 1206/2001 (Dz.Urz. UE L 174, s. 1).

przypadkach wskazanie na prawo odmowy zeznań zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego, wymogi dotyczące przesłuchania z przyrzeczeniem lub zapewnieniem z mocą przyrzeczenia oraz formę, jaką należy zastosować w przypadku takiego przyrzeczenia lub zapewnienia, w stosownych przypadkach wszelkie inne informacje, które sąd wzywający uważa za niezbędne; w przypadku wniosku o przeprowadzenie innych dowodów dokumenty lub inne przedmioty, które mają zostać sprawdzone lub zbadane; w stosownych przypadkach inne wnioski oraz wszelkie informacje niezbędne do ich zastosowania. Można w tym miejscu rozważyć zasadność zobowiązania sądu polubownego do składania wniosku rekwizycyjnego, który będzie dotyczył dowodu przeprowadzanego za granicą, bo zgodnie z wymogami wskazanymi w rozporządzeniu 2020/1783, wydaje się, że trudno znaleźć podstawy prawne dla takiego zobowiązania, jednakże podanie wszystkich niezbędnych informacji pozwoliłoby sądowi powszechnemu na sprawne złożenie wniosku do wezwanego sądu zagranicznego. Nie ma natomiast przeszkód, by sąd państwowy poinformował sąd polubowny, że brak określonych informacji może skutkować odmową udzielenia pomocy prawnej lub niemożnością jej zrealizowania.

Wnioski sporządza się w języku urzędowym wezwanego państwa członkowskiego lub, jeżeli w tym państwie członkowskim jest kilka języków urzędowych, w języku urzędowym lub w jednym z języków urzędowych miejsca, w którym ma zostać przeprowadzony dowód, którego dotyczy wniosek, lub w innym języku, którego użycie zostało wskazane przez to państwo członkowskie jako dopuszczalne. W tym miejscu można się zastanowić nad kwestią tłumaczenia wniosku, to jest który sąd będzie odpowiedzialny za przygotowanie tłumaczenia – czy sąd arbitrażowy powinien przygotować już wniosek we właściwym języku, czy powinien to zrobić sąd powszechny, do którego wpłynął. Jeżeli sąd polubowny nie przedłoży tłumaczenia wniosku, to konieczne będzie uprzednie przekazanie zaliczki przez ten sąd na poczet kosztów dokonania czynności, o jaką wnioskuje³² (odpowiednio należy zastosować przepis § 154 ust. 4 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych³³). Zgodnie z art. 130⁴ § 4 k.p.c. brak zaliczki może skutkować pominięciem przez sąd określonej czynności. Odnosząc tę regulację do sądu polubownego, należy przyjąć, że nieuiszczenie zaliczki powinno skutkować odmową udzielania pomocy przez sąd powszechny³⁴.

PROCEDURA REALIZACJI WNIOSKU

Zgodnie z rozporządzeniem 2020/1783 wnioski przekazuje się za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informa-

³² K. Górski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Artykuły 506–1217*, red. T. Szancilo, t. 2, Warszawa 2019, Legalis/el., uwagi do art. 1192 k.p.c.

³³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2046).

³⁴ K. Górski (w:) *Kodeks...*, uwagi do art. 1192 k.p.c.

tycznego z należyтым poszanowaniem podstawowych praw i wolności. Ten zdecentralizowany system informatyczny opiera się na rozwiązaniu interoperyacyjnym, takim jak e-CODEX³⁵.

Jeżeli wniosek nie może zostać wykonany, ponieważ nie zawiera wszystkich niezbędnych informacji, sąd wezwany niezwłocznie zawiadamia o tym sąd wzywający, nie później jednak niż w terminie 30 dni od wpływu wniosku, oraz zwraca się do sądu wezwanego o przesłanie brakujących informacji, określając brakujące informacje w sposób możliwie najbardziej dokładny. Jeżeli wniosek nie może zostać wykonany, ponieważ zwrócono się o kaucję lub zaliczkę, sąd wezwany niezwłocznie zawiadamia o tym sąd wzywający, nie później jednak niż w terminie 30 dni od wpływu wniosku, oraz informuje sąd wzywający, w jaki sposób ma zostać złożona kaucja lub uiszczona zaliczka. Sąd wezwany niezwłocznie potwierdza otrzymanie kaucji lub zaliczki, nie później jednak niż w terminie 10 dni od otrzymania kaucji lub zaliczki.

Sąd wezwany wykonuje wniosek niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 90 dni od wpływu wniosku, i czyni to zgodnie ze swoim prawem krajowym. Sąd wzywający może wezwać do wykonania wniosku w szczególnej procedurze, którą przewiduje jego prawo krajowe. Sąd wezwany wykonuje wniosek w szczególnej procedurze, chyba że byłoby to niezgodne z jego prawem krajowym lub sąd wezwany nie może tego uczynić z powodu poważnych trudności praktycznych. Jeżeli sąd wezwany nie zastosował się do wezwania do wykonania wniosku w szczególnej procedurze z jednego z tych powodów, zawiadamia o tym sąd wzywający.

BEZPOŚREDNI KONTAKT PEŁNOMOCNIKA I ŚWIADKÓW

Ciekawym zagadnieniem, które dość rzadko pojawia się jako przedmiot dyskusji, jest kwestia możliwości kontaktowania się pełnomocnika strony ze świadkami, w tym przygotowywania ich do przesłuchania. W doktrynie pojawił się głos wyrażony przez P. Bytnerowicza i E. Wanata³⁶, że nie ma przeszkód, by w postępowaniu arbitrażowym pełnomocnik miał styczność ze świadkiem przed przeprowadzeniem dowodu z jego przesłuchania. Autorzy wykazują, że w obowiązujących kodeksach etyki zawodowej nie ma norm, które wyłączałyby możliwość przygotowywania świadków w postępowaniu przed sądem arbitrażowym, przy czym z oczywistych względów podkreślić należy, że nie wolno nakłaniać świadków do składania fałszywych zeznań. Jednakże przygotowanie świadka do rozprawy może poprawić jakość zeznań. W niektórych

³⁵ Art. 7 rozporządzenia, który reguluje tę materię, będzie stosowany od pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie okresu trzech lat od wejścia w życie aktów wykonawczych, o jakich mowa w art. 25 rozporządzenia.

³⁶ P. Bytnerowicz, E. Wanat, *Dopuszczalność przygotowania świadków w postępowaniu arbitrażowym*, „Biuletyn Arbitrażowy” 2015/22, s. 74–85, <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2018/12/Biuletyn-arbitrazowy-nr-22.pdf> (dostęp: 17.08.2022 r.).

krajach (np. w Stanach Zjednoczonych) wykształciła się osobna branża konsultantów procesowych, posiłkujących się wiedzą psychologiczną i socjologiczną, specjalizujących się w przygotowywaniu świadków do przesłuchań³⁷. Rozmowa ze świadkiem pozwala pełnomocnikowi na sprawdzenie jego wiedzy na temat istotnych okoliczności, a w konsekwencji ustalenie przydatności danego świadka. Pozwala to pełnomocnikowi na dokonanie świadomego i rzetelnego wyboru świadków, którzy mieliby zeznawać w sprawie³⁸. Z punktu widzenia ekonomiki procesowej oraz ewentualnych kosztów postępowania należałoby zaaprobować taką możliwość.

Do powyższego zagadnienia nie odnoszą się także przepisy rozporządzenia 2020/1783, a jedynie w zakresie sposobu przeprowadzania dowodów odsyłają do przepisów krajowych.

PRZEPROWADZENIE DOWODU

Sąd wzywający może zwrócić się do sądu wezwanego o przeprowadzenie dowodu z wykorzystaniem określonej technologii porozumiewania się, w szczególności z wykorzystaniem wideokonferencji lub telekonferencji. Sąd wezwany powinien skorzystać ze wskazanej technologii porozumiewania się, chyba że byłoby to niezgodne z jego prawem krajowym lub sąd wezwany nie może tego uczynić z powodu poważnych trudności praktycznych. Jeżeli sąd wezwany nie korzysta z określonej technologii porozumiewania się z jednego z tych powodów, zawiadamia o tym sąd wzywający. Jeżeli sąd wzywający lub sąd wezwany nie dysponują technologią porozumiewania się, o której mowa w akapicie pierwszym, sądy te mogą udostępniać sobie takie technologie porozumiewania się na podstawie porozumienia. Należy wskazać, że polskie sądy co do zasady są wyposażone w takie technologie, gdyż zarówno zgodnie z art. 235 § 2 k.p.c., jak i z art. 15 z.zs¹ ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych³⁹ możliwe jest przeprowadzanie czynności procesowych w trybie wideokonferencji.

Jeżeli prawo państwa członkowskiego sądu wzywającego tak stanowi, strony i ich przedstawiciele, jeżeli zostali ustanowieni, mają prawo być obecni przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany. Sąd wzywający zawiadamia w swoim wniosku sąd wezwany, że strony i ich przedstawiciele będą obecni

³⁷ F. Strier, D. Shestowsky, *Profiling the profilers: A study of the trial consulting profession, its impact on trial justice and what if anything, to do about it*, „Wisconsin Law Review” 1999, s. 445.

³⁸ W USA nieprzygotowanie świadka może być uznane za niezgodne z zasadami wykonywania zawodu – zob. M. Neil, *Practice Makes Perfect: Mock Trials Gain Ground as a Way to Get Inside Track in Real Trial*, „American Bar Association Journal” 2003/89, s. 34 za: P. Bytnerowicz, E. Wanat, *Dopuszczalność...*, s. 74–85.

³⁹ Ustawa z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2095).

przy przeprowadzaniu dowodu oraz w stosownych przypadkach, że wystąpiono z wnioskiem o ich udział. Zawiadomienie takie może zostać również przekazane w dowolnym odpowiednim czasie. Jeżeli wystąpiono z wnioskiem o udział w przeprowadzaniu dowodu stron i ich przedstawicieli, jeżeli zostali ustanowieni, sąd wezwany określa warunki ich udziału. Sąd wezwany zawiadamia strony i ich przedstawicieli o terminie i miejscu przeprowadzania dowodu oraz, w stosownych przypadkach, o warunkach ich udziału w przeprowadzaniu dowodu. Sąd wezwany ma możliwość zobowiązania strony i ich przedstawicieli, jeżeli zostali ustanowieni, do obecności przy przeprowadzaniu dowodu lub udziału w nim, jeżeli prawo jego państwa członkowskiego tak stanowi. Na gruncie prawa polskiego, zgodnie z przepisem art. 1192 k.p.c., strony mają prawo brać udział w czynnościach dokonywanych przez sąd państwowy w ramach świadczenia pomocy prawnej. Zatem w myśl prawa polskiego strony postępowania arbitrażowego mogą być obecne przy przeprowadzaniu dowodu, w tym także w oparciu o przepisy rozporządzenia 2020/1783.

Jeżeli jest to zgodne z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego, przedstawiciele sądu wzywającego mają prawo być obecni przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany.

Jak stanowi art. 1192 k.p.c., arbitrzy mogą brać czynny udział w postępowaniu dowodowym przed sądem rejonowym, to jest mają prawo zadawania pytań. Należałoby rozstrzygnąć, czy regulacja tego przepisu pozwala uznać, że w przypadku przeprowadzania dowodu w trybie rozporządzenia 2020/1783 będzie to wystarczająca podstawa do uwzględnienia przez zagraniczny sąd wezwany. W art. 14 ust. 2 rozporządzenia wskazano, że do jego celów pojęcie „przedstawiciel” obejmuje sędziów wyznaczonych przez sąd wzywający zgodnie z jego prawem krajowym. Sąd wzywający może wyznaczyć także inne osoby, na przykład biegłego, zgodnie ze swoim prawem krajowym. Analiza tego przepisu nakazuje wysnuć wniosek, że arbitrzy nie mogą być uznawani za „przedstawicieli”, gdyż nie są sędziami sądu wzywającego. Jednak w dalszej części przepisu wskazano, że sąd wzywający może wyznaczyć inne osoby do udziału w postępowaniu dowodowym. Jako przykład takiej osoby podano biegłego, jednakże nie ma przeszkód, by wskazano w oparciu o ten przepis właśnie arbitra lub arbitrów, którzy zostali powołani do rozstrzygania sporu głównego. Wydaje się zatem, że to sąd polubowny we wniosku rekwizyjnym powinien od razu (ewentualnie w późniejszym, ale odpowiednim czasie) oznaczyć osoby ze swojego składu, które miałyby wziąć udział w przeprowadzeniu dowodu. Z uwagi na to, że udział dodatkowych osób nie jest obowiązkowy z punktu widzenia procedury dowodowej, to inicjatywa w tym zakresie powinna wychodzić właśnie od sądu polubownego. Brak zgłoszenia udziału arbitrów będzie skutkowało pominięciem ich przy dokonywaniu czynności dowodowej. Sąd wzywający zawiadamia w swoim wniosku sąd wezwany, że jego przedstawiciele będą obecni przy przeprowadzaniu dowodu oraz, w stosownych przypadkach, że wystąpiono z wnioskiem o ich udział.

Zawiadomienie takie może zostać również przekazane w dowolnym odpowiednim czasie. Jeżeli wystąpiono z wnioskiem o udział przedstawicieli sądu wzywającego w przeprowadzaniu dowodu, sąd wezwany określa warunki ich udziału. Sąd wezwany zawiadamia sąd wzywający o terminie i miejscu przeprowadzania dowodu oraz, w stosownych przypadkach, o warunkach udziału jego przedstawicieli w przeprowadzaniu dowodu.

Zagraniczny sąd wezwany, jeżeli jest to niezbędne, stosuje przy wykonywaniu wniosku odpowiednie środki przymusu w przypadkach i w zakresie określonych przez prawo państwa członkowskiego sądu wezwanego w odniesieniu do wykonania złożonego w tym samym celu wniosku organu krajowego lub strony uczestniczącej w postępowaniu.

Nie wykonuje się wniosku o przesłuchanie osoby, jeżeli osoba ta powoła się na prawo odmowy zeznań lub jeżeli obowiązuje w stosunku do niej zakaz zeznań zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego lub zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego, a prawo takie lub zakaz zostały wskazane we wniosku lub, w razie potrzeby, zostały potwierdzone przez sąd wzywający z jego własnej inicjatywy.

Można odmówić wykonania wniosku z innych powodów niż wyżej wskazane tylko wtedy, jeżeli zachodzi co najmniej jeden z następujących powodów: wniosek nie jest objęty zakresem stosowania niniejszego rozporządzenia; wykonanie wniosku nie należy do zakresu działania sądów zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego; sąd wzywający nie zastosował się do wezwania sądu wezwanego o uzupełnienie wniosku o przeprowadzenie dowodu zgodnie z art. 10 w terminie 30 dni od takiego wezwania; lub kaucja lub zaliczka nie zostały złożone lub uiszczone w terminie 60 dni od odpowiedniego żądania sądu wezwanego. W przypadku odmowy wykonania wniosku sąd wezwany zawiadamia o tym sąd wzywający w terminie 60 dni od wpływu wniosku do sądu wezwanego.

Sąd wezwany nie może odmówić wykonania wniosku wyłącznie z tego powodu, że zgodnie z jego prawem krajowym inny sąd tego państwa członkowskiego jest wyłącznie właściwy w danej sprawie lub prawo tego państwa członkowskiego nie przewiduje drogi sądowej w danej sprawie.

Jeżeli sąd wezwany nie jest w stanie wykonać wniosku w terminie 90 dni od wpływu tego wniosku, zawiadamia o tym sąd wzywający. W przypadku takiego zawiadomienia sąd wezwany podaje powody opóźnienia, jak również szacunkowy czas, jaki w jego ocenie będzie potrzebny do wykonania wniosku.

Sąd wezwany niezwłocznie przekazuje sądowi wzywającemu dokumenty potwierdzające wykonanie wniosku oraz w stosownych przypadkach zwraca dokumenty, które otrzymał od sądu wzywającego.

Zaznaczyć trzeba, że cała korespondencja pomiędzy sądem wzywającym a sądem wezwanym odbywa się przy użyciu odpowiednich formularzy, stanowiących załączniki do rozporządzenia.

BEZPOŚREDNIE PRZEPROWADZENIE DOWODU

W rozporządzeniu 2020/1783 uregulowano także procedurę bezpośredniego przeprowadzania dowodu przez sąd wzywający w innym państwie członkowskim. W takim przypadku sąd występuje z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim, przekazując wniosek jednostce centralnej lub właściwemu organowi tego państwa członkowskiego.

Bezpośrednie przeprowadzenie dowodu jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy może nastąpić dobrowolnie i bez użycia środków przymusu. Jeżeli bezpośrednie przeprowadzenie dowodu wymaga przesłuchania osoby, sąd wzywający informuje tę osobę, że przeprowadzenie dowodu jest dobrowolne. Jest to dość oczywiste rozwiązanie, gdyż sąd jednego państwa członkowskiego nie ma na terenie innego państwa takich samych kompetencji jak na obszarze, na którym działa.

Bezpośredniego przeprowadzenia dowodu dokonuje sędzia lub jakakolwiek inna osoba, na przykład biegły, wyznaczeni zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego. Wydaje się, że w tym przypadku taką inną osobą mógłby być także arbiter sądu polubownego, który zwrócił się o udzielenie pomocy prawnej do sądu powszechnego. Podobnie jak w przypadku krajowych regulacji odnoszących się do sądu polubownego, tak i w tym przypadku nie będzie możliwości stosowania środków przymusu, w tym nakładania na świadków grzywny za niestawiennictwo lub odmowę złożenia zeznań.

Jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego zawiadamiają sąd wzywający w terminie 30 dni od wpływu wniosku o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu o wyrażeniu zgody na wniosek oraz, w razie potrzeby, informują sąd wzywający o warunkach, na jakich ma nastąpić bezpośrednie przeprowadzenie dowodu zgodnie z prawem ich państwa członkowskiego.

Jednostka centralna lub właściwy organ mogą wyznaczyć sąd swojego państwa członkowskiego, który ma uczestniczyć w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu w celu zapewnienia prawidłowego stosowania procedury i spełnienia warunków, na jakich ma nastąpić bezpośrednie przeprowadzenie dowodu.

Jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego mogą wyznaczyć sąd swojego państwa członkowskiego do udzielenia praktycznej pomocy w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu.

Jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego mogą odmówić bezpośredniego przeprowadzenia dowodu, tylko jeżeli: nie jest on objęty zakresem stosowania niniejszego rozporządzenia; nie zawiera on wszystkich niezbędnych informacji; lub bezpośrednie przeprowadzenie dowodu, którego dotyczy wniosek, jest sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa ich państwa członkowskiego. Z zastrzeżeniem ww. warunków sąd wzywający dokonuje bezpośredniego przeprowadzenia dowodu zgodnie z prawem swojego państwa członkowskiego.

W przypadku bezpośredniego przeprowadzania dowodu przez sąd wzywający również możliwe jest przeprowadzenie go z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość, pod warunkiem że sąd dysponuje taką technologią i jeżeli sąd uzna w świetle okoliczności danej sprawy, że skorzystanie z takiej technologii jest odpowiednie.

Wydaje się, że w razie konieczności skorzystania ze środków przymusu lub w razie istnienia obawy, że zajdzie taka konieczność, sąd arbitrażowy powinien wnioskować o pośrednictwo sądu powszechnego w procedurze przeprowadzenia dowodu przez właściwy sąd innego państwa. Natomiast procedura bezpośredniego przeprowadzenia dowodu w innym państwie członkowskim może się okazać nieprzydatna, gdyż w oparciu o regułę dobrowolności również sam sąd arbitrażowy mógłby podjąć samodzielną próbę przeprowadzenia dowodu.

BRAK MOŻLIWOŚCI ZWROTU OPŁAT I KOSZTÓW

Rozporządzenie 2020/1783 jako regułę wprowadza brak możliwości żądania zwrotu opłat lub kosztów za wykonanie wniosku o przeprowadzenie dowodu. W drodze odstępstwa sąd wezwany może zażądać zwrotu podatków lub kosztów. Jeżeli sąd wezwany wystąpi z takim żądaniem, sąd wzywający zapewnia niezwłoczny zwrot wynagrodzeń biegłych i tłumaczy ustnych oraz kosztów wynikających ze stosowania szczególnej procedury wykonania wniosku lub kosztów związanych z przeprowadzeniem dowodu z wykorzystaniem określonej technologii porozumiewania się. Obowiązek poniesienia przez strony takich wynagrodzeń oraz kosztów podlega prawu państwa członkowskiego sądu wzywającego.

Sąd wezwany nie może uzależniać wykonania wniosku od złożenia kaucji lub uiszczenia zaliczki, z wyjątkiem sytuacji, gdy wymagana jest opinia biegłego, kiedy to sąd wezwany może, przed wykonaniem wniosku o przeprowadzenie dowodu, zwrócić się do sądu wzywającego o odpowiednią kaucję lub zaliczkę na poczet przewidywanych kosztów opinii biegłego. Kaucję lub zaliczkę składają lub uiszczają strony, jeżeli prawo państwa członkowskiego sądu wzywającego tak stanowi.

KONKLUZJA

Z punktu widzenia postępowania dowodowego procedura transgranicznego przeprowadzania dowodów ma bardziej charakter pomocniczy, niemniej jednak regulacja rozporządzenia usprawnia i przyspiesza współpracę między sądami różnych państw członkowskich w zakresie przeprowadzania dowodów, a tym samym w tym zakresie może usprawnić postępowanie przed sądem arbitrażowym.

ABSTRACT

dr Berenika Kaczmarek-Templin

The author is an advocate (District Bar Association in Wrocław); an assistant professor at the Department of Humanities and Social Science at the Faculty of Management of the Wrocław University of Technology.

Judicial assistance in the evidence proceedings of the arbitration court and Regulation (EU) 2020/1783 of the European Parliament and of the Council on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters

The cooperation of state courts of different Member States is regulated at the EU level. One of the legal acts dealing with this matter is Regulation (EU) 2020/1783 of the European Parliament and of the Council on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters. Although it does not apply directly to arbitration courts, in some cases its provisions will affect the evidence proceedings that will be pending before the arbitral tribunal. At the request of the arbitration court, the state court will be entitled to take evidence, including in relation to cross-border issues, when it becomes necessary to apply for legal aid to a state court of another Member State, which may be granted on the basis of the regulations contained in the Regulation No 2020/1783.

Keywords: *civil procedure, evidence proceedings, arbitration court, legal aid, cross-border evidence proceedings*

dr Berenika Kaczmarek-Templin

ORCID: 0000-0003-2731-7430; e-mail: berenika.kaczmarek@pwr.edu.pl

Autorka jest adwokatem (Izba Adwokacka we Wrocławiu), adiunktem w Katedrze Nauk Humanistycznych i Społecznych na Wydziale Zarządzania Politechniki Wrocławskiej.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Błaszczak Łukasz, *Dowody w postępowaniu cywilnym (w:) System postępowania cywilnego*, Warszawa 2021, t. 2

Błaszczak Łukasz, *Nadzór sądu powszechnego nad działalnością sądu polubownego (cz. II)*, „Prawo Spółek” 2006/4

- Błaszczak Łukasz**, *Sąd polubowny a sąd powszechny – określenie wzajemnych relacji w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (w:) Ius et Administratio. Zeszyt specjalny, Rzeszów 2006*
- Błaszczak Łukasz, Ludwik Małgorzata**, *Sądownictwo polubowne (arbitraż), Warszawa 2007*
- Budniak-Rogała Aleksandra**, *Charakter zapisu na sąd polubowny, Wrocław 2015*
- Bytnerowicz Piotr, Wanat Emanuel**, *Dopuszczalność przygotowania świadków w postępowaniu arbitrażowym, „Biuletyn Arbitrażowy” 2015/22, s. 74–85, <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2018/12/Biuletyn-arbitrazowy-nr-22.pdf> (dostęp: 17.08.2022 r.)*
- Ereciński Tadeusz, Weitz Karol**, *Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008*
- Gessel-Kalinowska vel Kalisz Beata**, *Przyczynek do rozważań na temat odrębności postępowania dowodowego w sprawach rozstrzyganych przez sądy polubowne, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1*
- Hałgas Marcin**, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007/2*
- Iwański Wojciech**, *Materialna czy procesowa? – podsumowanie aktualnego stanu dyskusji dotyczącej charakteru prawnego umowy o arbitraż (w:) Współczesne tendencje w prawie arbitrażowym – materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej (Uniwersytet Jagielloński, 3 kwietnia 2007 r.), „Monitor Prawniczy” 2009/1 – dodatek*
- Jochemczak Michał**, *Kilka uwag na temat zagadnień kolizyjnoprawnych umowy o arbitraż, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009/4*
- Kała Dariusz**, *O relacjach między sądownictwem państwowym a polubownym w znaczeniu szerokim, „Radca Prawny” 2012/2 (dodatek naukowy)*
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2008
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, t. 2
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Warszawa 2022
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2008
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017
- Komentarz postępowania cywilnego. Komentarz. Artykuły 506–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2019, t. 2
- Łaszczuk Maciej**, *O dopuszczalności odbierania przyrzeczenia od świadków przez sąd polubowny (w:) Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy*

u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurkowskiemu, Warszawa 2008

Łaszczyk Maciej, Szpara Justyna, *Uwagi o zakresie pomocy udzielanej sądowi polubownemu przez sąd państwowy na podstawie art. 1192 k.p.c., „Palestra” 2008/9–10*

Morek Rafał, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹--183¹⁵, art. 1154--1217 k.p.c.)*, Warszawa 2006

Neil Martha, *Practice Makes Perfect: Mock Trials Gain Ground as a Way to Get Inside Track in Real Trial*, „American Bar Association Journal” 2003/89, s. 34, za: P. Bytnerowicz, E. Wanat, *Dopuszczalność...*, s. 74–85, <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2018/12/Biuletyn-arbitrazowy-yr-22.pdf> (dostęp 17.08.2022 r.)

Orecki Marcin, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe wobec zasady nieingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego i jego skład*, Warszawa 2019

Pietkiewicz Paweł, *Postępowanie przed sądem polubownym. Poszukiwanie dokumentów u strony postępowania oraz u osoby trzeciej (w:) Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej*, red. J. Okolski, Warszawa 2010

Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017

Rokita Krzysztof, *Uzyskanie dokumentów od strony przeciwnej i osoby trzeciej w międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2014/2

Strier Franklin, Shestowsky Donna, *Profiling the profilers: A study of the trial consulting profession, its impact on trial justice and what if anything, to do about it*, „Wisconsin Law Review” 1999

Torbus Andrzej, *Sądownictwo polubowne w systemie postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008/2

Uliasz Marcin, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008

Weitz Karol, *Przesłanki i zakres pomocy sądu państwowego dla sądu polubownego w postępowaniu dowodowym (art. 1192 k.p.c.)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/2

Weitz Karol, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, „Przegląd Sądowy” 2007/3

Wiśniewski Andrzej, *Charakter prawny instytucji arbitrażu w świetle nowelizacji polskiego prawa arbitrażowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008

Wrześniewski Paweł, *Charakter zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2011